

Chefsjustitieombudsmannen
Claes Eklundh**Åklagares åtgärd att väcka åtal och yrka ansvar för ett preskriberat brott samt domares åtgärd att utfärda stämning och döma för brottet; även fråga om befattningshavarnas eventuella straffrättsliga ansvar för dessa åtgärder**

Anmälan

I en anmälan från en anonym person uppgavs att ett brott var preskriberat redan när åtal väcktes samt att domstolen ändå hade dömt för brottet. Till anmälan var fogade vissa delar av en dom som hade meddelats av Härnösands tingsrätt (numera Ångermanlands tingsrätt).

ChefsJO Eklundh beslutade den 21 maj 2001 att ta upp förhållandena till utredning i ett särskilt ärende.

Vissa handlingar och tingsrättens dom samt Hovrättens för Nedre Norrland dom granskades. Vid granskningen noterades i huvudsak följande.

Chefsåklagaren AA ansökte den 18 december 2000 vid Umeå tingsrätt om stämning mot BB för olaga hot begånget den 11 november 1998. Den 22 december 2000 beslutade dåvarande tingsfiskalen CC att stämning skulle utfärdas. Målet överflyttades sedan till Härnösands tingsrätt där ett mål var anhängigt i vilket BB var häktad för annan brottslighet. Vid huvudförhandlingen den 23 februari 2001 yrkade dåvarande assistentåklagaren DD ansvar för bl.a. olaga hot. Genom dom den 2 mars 2001 dömde lagmannen EE med nämnd BB för bl.a. olaga hot till fängelse i tio månader. Hovrätten ändrade den 4 maj 2001 tingsrättens dom på så sätt att åtalet för olaga hot lämnades utan bifall med motiveringen att brottet var preskriberat. Hovrätten bestämde påföljden för övriga i tingsrättens domslut upptagna brott till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan samt uttalade att strafftiden skulle ha bestämts till tio månader om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Med anledning av vad som kommit fram beslutade chefsJO Eklundh den 9 juli 2001 att inleda förundersökning rörande misstanke om tjänstefel.

Förundersökningen

Under förundersökningen hölls förhör med AA, dåvarande tf. hovrättsassessorn CC, kammaråklagaren DD och EE, som därvid samtliga delgavs misstanke om tjänstefel.

Utredningens resultat

AA

AA delgavs misstanke om tjänstefel enligt följande gärningsbeskrivning.

Chefsåklagaren AA vid Åklagarmyndigheten i Umeå har den 18 december 2000 i Åklagarkammarens i Umeå ärende – – – ansökt om stämning vid Umeå tingsrätt mot en person för olaga hot, vilken gärning enligt gärningsbeskrivningen skulle ha förövats den 11 november 1998. Brottet var vid tidpunkten för åtalets väckande preskriberat. AA har alltså vid myndighetsutövning av oaktsamhet åsidosatt vad som gäller för uppgiften.

Vid förhöret vitsordade AA de faktiska omständigheterna men bestred ansvar på den grunden att gärningen skulle betraktas som ringa. Hon uppgav vidare i huvudsak följande.

Hon är sedan år 1996 chefsåklagare vid kammaren. Från och med oktober månad 2000 fram till årsskiftet stod myndigheten utan överåklagare. Under den perioden fullgjorde hon därför, utöver sina ordinarie arbetsuppgifter som chefsåklagare, uppgifter som ställföreträdande överåklagare. Det ankom därvid på henne att se till att ärenden hanterades och att remisser besvarades. Hon var vidare ansvarig för myndighetens ekonomihantering och för tillsynsfrågorna. Däremot hade hon inte något ansvar för överprövningsärendena. Under Luciaveckan aktualiserades också ett tjänstetillsättningsärende avseende en ny chefstjänst på den internationella kammaren, och hon måste vidta vissa beredningsåtgärder i det ärendet inför tjänsteförslagsnämndens sammanträde den 20 december. Hon hade dessutom sedan mitten av september varit förundersökningsledare i en omfattande mordutredning som ledde till åtal och till en huvudförhandling som ägde rum under starkt tryck från massmedierna. Detta mål begränsade hennes tid för övrig ärendehantering. Hon arbetade mycket under hösten. Hennes arbetstid uppgick i november till 223 timmar och i december till 168 timmar.

Hon minns det aktuella ärendet. Det kom in till kammaren under år 1998. BB var en av fem personer som var misstänkta för olika gärningar som hade begåtts på ett behandlingshem och som handlades i samma ärende. Från början handlades ärendet av en kammaråklagare men när denne slutade på kammaren lottades ärendet över på henne i april 2000. Vid den tidpunkten fanns det elva rotlar på myndigheten av vilka tre var vakanta. Målen på två av de vakanta rotlarna skulle läggas över på andra handläggare. På en av dessa rotlar fanns en balans om 60 färdiga förundersökningar samt ett antal ärenden som var under handläggning. Normalt skulle hennes rotel inte innehålla operativa mål av denna karaktär men på grund av personalsituationen fick hon ”vara med och dra”. Hon gav direktiv till polisen och successivt kunde de andra misstänkta avföras från utredningen. Denna tog tid eftersom ingen av de misstänkta var hemmahörande på behandlingshemmet utan hade placerats där tillfälligt för att få vård. Ett färdigställt

förundersökningsprotokoll kom in den 15 december. En av anledningarna till att misstanken om det olaga hotet kvarstod var att det riktades mot en vårdare på behandlingshemmet.

Den 18 december var en dag när hon hade möjlighet att arbeta undan det som hade blivit liggande. Förundersökningsprotokollet rörande BB hade kommit in några dagar tidigare. Hon reflekterade över att brottsrubriceringen borde ha varit hot mot tjänsteman. Eftersom ärendet var slutredovisat som olaga hot och hon visste hur svårdelgiven den misstänkte var, beslutade hon emellertid om åtal för olaga hot. I allmänhet brukar hon slå upp rättsregler och preskriptionsregler men hon gjorde inte så i detta fall. Till följd av sin pressade arbetssituation förbisåg hon att gärningen var preskriberad. Enligt hennes uppfattning borde man ha kunnat göra en åtalsjustering och få åtalet prövat som hot mot tjänsteman. Ser man sedan till hur målet kom att handläggas fortsättningsvis kan man konstatera att det ”slunkit igenom alla säkerhetsventiler”. Att åtalet för brottet ogillades i hovrätten påverkade inte påföljden, varför den dömde inte lidit någon skada eller förfång.

CC

CC delgavs misstanke om tjänstefel enligt följande gärningsbeskrivning.

I Umeå tingsrätts mål – – – väcktes den 20 december 2000 åtal för olaga hot. Gärningen skulle enligt stämningsansökan ha förövats den 11 november 1998. Den 22 december 2000 beslutade tingsfiskalen CC att stämning skulle utfärdas, vilket skedde den 27 december 2000.

Eftersom brottet var preskriberat redan vid åtalets väckande har CC genom sitt förfarande vid myndighetsutövning av oaktsamhet åsidosatt vad som gäller för uppgiften.

CC vitsordade de faktiska omständigheterna men bestred ansvar. Hon gjorde i första hand gällande att hon inte hade åsidosatt vad som gäller för uppgiften och i andra hand att gärningen skulle bedömas som ringa.

Hon uppgav vidare följande. Den 1 mars 2000 tillträdde hon en tjänst som tingsfiskal vid Umeå tingsrätt och sedan den 1 maj 2001 arbetar hon som tillförordnad hovrättsassessor i Hovrätten för Övre Norrland. – Vid tingsrätten arbetade hon i en beredningsorganisation som bestod av lagmannen, en rådmann och en fiskal. Till organisationen var också knutna två notarier och två sekreterare. Målen lottades på två rotlar. Rotelansvaret låg på de ordinarie domarna. I de nyinkomna målen lämnade notarierna och sekreterarna förslag till handläggningsåtgärder. All post hanterades sedan av CC, och det var också hon som utfärdade stämning i målen. Tanken var att de ordinarie domarna skulle få mer tid att ägna sig åt rent dömande uppgifter. Förutom posthanteringen hade hon förhandlingar i stor omfattning. Posthanteringen var periodvis så omfattande att hon kände att hon hade svårt att hinna med och borde be om hjälp. Hennes ordinarie brottmålsschema inkluderade två brottmålsdagar under en period av tre veckor, förberedelser ett par dagar i veckan och sedan mål med häktade däremellan. Under december månad var lagmannen sjukskriven. Tillförordnad lagman var chefsrådmannen på miljödomstolen.

När CC fick en ny stämningsansökan hade notarien eller sekreteraren vanligen satt en stämpel på den med alternativ till handläggningsåtgärder och föreslagit vilka åtgärder som skulle vidtas. Hon gjorde en formaliagranskning och kontrollerade om det fanns önskemål om försvarare eller behövdes ytterligare personutredning. Om stämning skulle utfärdas beslutade hon genom att fylla i stämpeln och underteckna denna. Sekreterarna kunde sedan på delegation skriva under stämningsansökan.

Hon kommer inte ihåg det aktuella målet. Hon minns inte om hon lade märke till att gärningen var preskriberad. Arbetssituationen var ansträngd, dels på grund av lagmannens frånvaro, dels därför att det var dagarna före juluppehållet och hon hade flera rättsligt svåra domar och beslut att skriva. Den 29 december skulle hon ge en dom gällande vårdnad och den 22 december ett interimistiskt beslut gällande umgänge med barn. Från brottmålstinget den 6 december skulle domarna ges den 20 december och från två brottmålsförhandlingar den 7 december skulle domarna ges den 21 december. Hon var mer arbetstyngd än normalt.

Hon anser inte att hon förfarit vårdslöst. Hon har inte brutit mot någon föreskrift i samband med att hon utfärdade stämning. Alternativet till att utfärda stämning hade varit att avvisa stämningsansökan, men eftersom preskription inte är ett rättegångshinder så hade hon inte den möjligheten. Ett gärningspåstående kan komma att justeras. Hon vill inte spekulera i vad hon skulle ha kunnat göra, men hennes handlande kan inte innefatta att hon åsidosatt vad som gäller för uppgiften.

DD

DD delgavs misstanke om tjänstefel enligt följande gärningsbeskrivning.

Sedan åtal väckts vid Umeå tingsrätt för olaga hot flyttades målet över till Härnösands tingsrätt för att handläggas i målet – – – (Åklagarkammarens i Sundsvall ärende – – –). Vid huvudförhandlingen den 23 februari 2001 vid Härnösands tingsrätt yrkade assistentåklagaren DD ansvar för olaga hot trots att brottet var preskriberat redan då åtal väcktes.

DD har alltså vid myndighetsutövning av oaktsamhet åsidosatt vad som gäller för uppgiften.

DD vitsordade de faktiska omständigheterna men bestred ansvar på den grunden att han inte hade förfarit vårdslöst. För det fall att hans handlande skulle betraktas som vårdslöst var vårdslösheten att betrakta som ringa. Gärningen är dessutom att anse som ringa eftersom den inte påverkade påföljden och den rättsförlust som den tilltalade orsakades därför var ringa. Han anförde därutöver i huvudsak följande vid förhöret.

Han anställdes som aspirant i november 1998 och blev assistentåklagare i augusti 1999. Sedan november 1999 har han tjänstgjort i Sundsvall. Den 1 september 2001 utnämndes han till kammaråklagare. I Sundsvall har han haft normal lottning, vilket inneburit att han haft samma tilldelning av ärenden som kammaråklagarna. Han har också haft ansvar för ett närpolisområde. Detta har medfört att de förundersökningar från närpolisområdet som skulle handläggas av åklagare lottades på honom samt att han ansvarade för uppföljning i form av kvalitetssäkring mot polisen. Vissa förundersökningar rörande grövre brott handläggs av

specialiståklagare, t.ex. ekomål och grövre vålds- eller sexualbrott. Han har inte haft några begränsningar i fråga om behörigheten att använda tvångsmedel. Han deltog i dagjournsystemet, men som assistentåklagare har han inte deltagit i annan jourverksamhet.

BB och ytterligare två personer häktades som misstänkta för grov stöld. De var misstänkta för ett inbrott i ett bostadshus vid vilket man försökt tillgripa vapen ur ett vapenskåp. Det var en stor och komplicerad utredning och hans fokus var på den utredningen. Målet var jobbigare än ”ett vanligt mål”. Han hade inte tidigare haft mål med tre frihetsberövade. Under denna utredning verkställdes flera husrannsakingar. Vidare uppkom säkerhetsproblem som bl.a. fick till följd att rätten höll häktningsförhandlingar på polishuset.

Under utredningen fick han genom frivården kännedom om att det fanns ett öppet instämt ärende beträffande BB. Han kontaktade åklagarkammaren i Umeå och pratade med kansliföreståndaren. Han lät därvid hälsa till AA att hon, om hon bedömde att åtalet kunde flyttas över, kunde göra detta utan ha vidare kontakt med honom. Några dagar senare fick han höra från kansliet att ett åtal kommit från Umeå. Inför huvudförhandlingen uppstod problem med att en person som skulle höras i målet befann sig utomlands. Det gick åt mycket tid för att spåra denne och att ta reda på om det var möjligt att höra personen utomlands. Han tror att han använde dagen före huvudförhandlingen till förberedelser. I samband med inläsningen av målet gick han också igenom det överflyttade åtalet från Umeå. Han reflekterade inte då över dateringen på stämningsansökan. Det troliga är att ansvarsyrkandena framställdes först vid huvudförhandlingen och att sedan varje åtalspunkt gick igenom för sig. Åtalspunkten gällande det olaga hotet tog ca 15 minuter i anspråk, och det förekom ingen diskussion om att det skulle vara några problem med den. Såvitt han minns diskuterades inte tidpunkterna för utfärdande och delgivning av stämning. Försvaren var en av Sundsvalls mest erfarna brottmålsadvokater.

När han själv stämmer kontrollerar han alltid formalia. Han litar inte på att han kan saker utantill utan kontrollerar uppgifterna i lagtexten. Med överflyttade åtal gör han vanligen inte dessa kontroller. Under perioden slutet av januari–februari 2001 var arbetstrycket ganska hårt. Han uppskattar att han under den aktuella perioden lade ned ca 50 timmar i veckan på arbete. Han hade många mål med frihetsberövade under de första månaderna det året.

EE

EE delgavs misstanke om tjänstefel enligt följande gärningsbeskrivning.

Lagmannen EE var ordförande under huvudförhandlingen den 23 februari 2001 i brottmålet – – – vid Härnösands tingsrätt. Vid förhandlingen yrkades att en av de tilltalade skulle dömas för bl.a. olaga hot. Den gärningen var enligt åtalet begången den 11 november 1998 och den tilltalade hade fått del av stämningen den 28 december 2000. Genom en dom den 2 mars 2001 dömdes den tilltalade för brottet.

Genom att döma den tilltalade för olaga hot, trots att brottet var preskriberat, har EE vid myndighetsutövning av oaktsamhet åsidosatt vad som gäller för uppgiften.

EE bestred ansvar. Han gjorde i första hand gällande att hans handlande inte var straffbart oaktsamt och i andra hand att gärningen skulle bedömas som ringa. Han anförde i huvudsak följande.

Han har varit verksam som lagman vid tingsrätten sedan den 1 januari 1994. I det aktuella målet var tre personer tilltalade. De var häktade för grov stöld, och det var den åtalspunkten som tog mest tid i anspråk vid huvudförhandlingen som pågick hela dagen. Det olaga hotet, som var överflyttat från Umeå tingsrätt, tog bara 10–15 minuter i anspråk. När åklagaren framställde sitt ansvarspåstående tänkte EE att det egentligen var fråga om hot mot tjänsteman men eftersom gärningen inte hade någon betydelse för påföljden och det inte hade framställts något skadeståndsanspråk med anledning av denna åtalspunkt ansåg han att det endast skulle fördröja förhandlingen att ta upp saken, varför han underlät detta. Gärningen borde emellertid ha rubricerats som hot mot tjänsteman, vilket också täcktes av åklagarens gärningsbeskrivning. Den gärningen var inte preskriberad. Det var ett förbiseende att han inte observerade att brottet var preskriberat. Han insåg detta först när han läste hovrättens dom. Han trodde att det var femårspreskription för olaga hot. Gärningen hade ingen betydelse för påföljden.

Under den aktuella tidsperioden genomgick tingsrätten stora organisatoriska förändringar; den nya inskrivningsmyndigheten hade inrättats, tingsrätten höll på att flytta till nya lokaler och flera tingsrätter slogs sedan ihop till Ångermanlands tingsrätt. Han hade varit sjukskriven hela januari månad, och fram till den 15 februari var han sjukskriven på halvtid. Han gick tillbaka i tjänst i förtid när han insåg att belastningen på de andra domarna blev för stor. Han hade full tilldelning av mål. Egentligen skulle en domare ha förstärkt tingsrätten och skött hans mål under omorganisationstiden, men hovrätten kunde inte tillhandahålla någon vikarie.

Sedan samtliga förhör hållits fann chefsJO Eklundh inte längre anledning att anta att någon av de hörda personerna hade gjort sig skyldig till tjänstefel, varför han den 1 november 2001 beslutade att lägga ned förundersökningen.

I ett beslut den 11 juni 2003 anförde *chefsJO Eklundh* bl.a. följande.

Bedömning

AA ansökte den 18 december 2000 om stämning mot en person för olaga hot begånget den 11 november 1998. Den 22 december 2000 beslutade CC att stämning skulle utfärdas. Sedan målet överflyttats till Härnösands tingsrätt yrkade DD ansvar för brottet vid huvudförhandlingen den 23 februari 2001. Genom dom den 2 mars 2001 dömde EE den tilltalade för bl.a. olaga hot till fängelse i tio månader.

Straffskalan för olaga hot som inte rubriceras som grovt är böter eller fängelse i högst ett år (4 kap. 5 § brottsbalken). Av 35 kap. 1 § brottsbalken följer att påföljd för ett brott med denna straffskala inte får utdömas, om inte den misstänkte häktats eller fått del av åtalet för brottet inom två år från handlingen. Det olaga hotet var således preskriberat redan vid tidpunkten för åtals väckande.

Det har under förundersökningen gjorts gällande att gärningsbeskrivningen i åtalet också omfattat brottet hot mot tjänsteman, där preskriptionstiden är fem år. Det finns emellertid inte anledning att här gå in på denna fråga, eftersom jag har haft att utgå från den straffrättsliga bedömning av den åtalade gärningen som lagts till grund för åklagarnas och domstolarnas ställningstaganden.

I det följande redovisas min syn på de åtgärder som vidtagits av var och en av de personer som tagit befattning med saken.

AA

Ett beslut att väcka åtal måste självfallet föregås av vissa kontrollåtgärder. En sådan åtgärd är att kontrollera att gärningen inte är preskriberad. I detta fall har AA underlåtit denna kontroll. Hennes underlåtenhet i detta hänseende är uppenbarligen resultatet av ett förbiseende. Det kan således konstateras att hon genom att väcka åtal för ett preskriberat brott av oaktsamhet har åsidosatt vad som gäller för hennes uppgift som åklagare. Oaktsamheten är inte så obetydlig att den inte är straffbar i sig.

Fråga uppkommer då om gärningen är att bedöma som ringa och därmed undantagen från straffansvar. Denna bedömning skall ske främst mot bakgrund av gärningens betydelse för myndighetsutövningen och gärningsmannens ansvar i förhållande till denna. Såväl allmänna som enskilda intressen kan enligt vad som uttalas i förarbetena ha betydelse i sammanhanget. Vid bedömningen är en viktig faktor i vad mån någon i det enskilda fallet drabbats av skada eller om det har förelegat en påtaglig risk för skada eller olägenhet av annat slag. En annan viktig omständighet är vilket mått av självständiga befogenheter som gärningsmannen haft i förhållande till myndighetsutövningen. Straffansvaret tar i första hand sikte på gärningar som begås av personer med mera självständigt inflytande över myndighetsutövningen (prop. 1988/89:113 s. 17).

Av stor vikt är också verksamhetens art. Inom områden där kraven på en korrekt handläggning är särskilt stora kan det finnas anledning att göra en strängare bedömning än i andra fall. Detta gäller t.ex. inom rättsväsendet.

Det nu sagda innebär emellertid inte att varje felaktighet som begås av någon med självständiga befogenheter över myndighetsutövningen skall föranleda ansvar. Även i dessa fall måste en nyanserad bedömning göras (Brottsbalken, En kommentar, s. 20:26).

AA är en erfaren åklagare. Det finns därför anledning att ställa höga krav på hennes handläggning av åtalsfrågor. Det får vidare enligt min mening alltid anses innebära en skada eller olägenhet för en person att bli föremål för ett åtal i ett fall när rättsliga förutsättningar för en sådan åtgärd saknas. I det aktuella fallet medförde AA:s åtalsbeslut att den misstänkte kom att dömas för gärningen vid rättegången i tingsrätten. Att detta förhållande, såvitt man kan sluta sig till av hovrättens dom, inte hade någon betydelse för påföljden för den samlade brottsligheten berättigar inte till slutsatsen att den tilltalade inte vållades någon skada eller olägenhet genom åtalet.

Vid bedömningen av AA:s handlande måste man emellertid också beakta vad hon har uppgett om att hon under den aktuella tidsperioden hade en extrem arbetsbörda, som bl.a. innefattade att hon skötte två krävande chefstjänster parallellt. Hon har upplyst att hon under den aktuella perioden kommit att arbeta betydligt mer än normalt och att hon fattade åtalsbeslutet i en mycket pressad arbetssituation.

Enligt min mening är det som har framkommit om omständigheterna vid beslutssituationen av sådan art att AA:s gärning bör bedömas som ringa och att den därför är fri från ansvar.

CC

CC har beslutat att stämning skulle utfärdas trots att den gärning som det yrkades ansvar för var preskriberad.

CC har inte kunnat dra sig till minnes det aktuella målet. Hon har därför inte kunnat redogöra för vilka överväganden hon kan ha gjort i saken. Hon har emellertid i första hand hävdad att hon inte har åsidosatt vad som gäller för uppgiften och frågat hur hon skulle ha hanterat saken om hon hade uppmärksammat att gärningen var preskriberad, eftersom preskription inte är en avvisningsgrund.

Med uttrycket ”vad som gäller för uppgiften” avses enligt förarbetena regler som mera konkret tar sikte på hur en viss uppgift skall handläggas (a. prop. s. 24). Det kan förekomma situationer där ett visst handlingsmönster ter sig så självklart och naturligt att detta inte uttryckligen har angetts i några författningar eller kan anses framgå av förarbeten eller prejudikat. Den offentliga verksamheten är omfattande och det är omöjligt och ofta heller inte önskvärt att ge föreskrifter för alla tänkbara situationer. Lagstiftaren är ofta hänvisad till att ange vissa riktlinjer och principer för hur den offentliga verksamheten skall bedrivas. Åtgärder som strider mot sådana allmänna principer bör inte vara undantagna från straffrättsligt ansvar på grund av att närmare författningsreglering inte har skett eller på grund av att en speciell situation inte har uppmärksammat i förarbetena eller blivit föremål för tidigare bedömning i domstol (a. prop. s. 15). Hänsyn till andra principer än sådana som kommit till uttryck i lag eller författning skall tas endast i situationer då ett visst handlingsmönster ter sig självklart och naturligt och då det framstår som uppenbart oriktigt att detta handlingsmönster inte har iakttagits (a. prop. s. 24).

Frågan hur man skall se på inträffad åtalspreskription i processrättsligt hänseende har behandlats av JO Bexelius (JO 1959 s. 108; se även Ekelöf, Rättegång II, 8:e uppl., s. 77 och Brottsbalken, En kommentar, s. 35:12). Efter en undersökning av teori och praxis konstaterade JO att åtalspreskription inte bör betraktas som ett rättegångshinder och att rätten i ett sådant fall därför inte kan skilja målet ifrån sig genom att avvisa åklagarens talan. JO uttalade därefter att den möjlighet som står rätten till buds är att ta kontakt med åklagaren för att efterhöra hans inställning till saken. Han konstaterade därefter att det vanligaste i en sådan situation är att åklagaren lägger ned åtalet varefter målet kan avskrivas.

Det är enligt min mening självklart att rätten, om den finner att en åtalad gärning är preskriberad, inte skall utfärda stämning utan att den ansvarige domaren i stället, i enlighet med vad JO Bexelius har uttalat, skall ta en kontakt med åklagaren för att fästa dennes uppmärksamhet på saken. Det är således uppenbart oriktigt att i en situation av det här aktuella slaget underlåta att ta kontakt med åklagaren före ställningstagandet i frågan om stämning skall utfärdas.

CC har därför genom att på det sätt som skedde utfärda stämning trots att gärningen var preskriberad åsidosatt vad som gäller för hennes uppgift som domare. Det finns inte stöd för att hävda annat än att hennes handlande har haft sin grund i oaktsamhet. Det har inte förelegat några sådana speciella omständigheter som medför att oaktsamheten kan anses vara så obetydlig att den inte skulle vara straffbar i sig.

När det sedan gäller frågan om gärningen är att anse som ringa och därmed fri från ansvar beaktar jag följande omständigheter.

CC tjänstgjorde vid tidpunkten för händelsen som fiskal. Även hon har berättat om en stor arbetsbörda. Av hennes redogörelse för arbetsfördelningen inom beredningsorganisationen framgår att hennes uppfattning i detta hänseende har fog för sig. Det finns vidare anledning att peka på vad som sägs i 11 § andra stycket förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion att fördelningen av domaruppgifter skall ske på ett sådant sätt att arbetsuppgifter inte tilldelas en tingsfiskal i större omfattning än som är lämpligt med hänsyn till fiskalens erfarenhet av tjänstgöring i domstol.

Det kan sammanfattningsvis konstateras att utredningen inte visar annat än att CC:s arbetsituation vid det aktuella tillfället var sådan att hennes gärning får anses vara ringa.

DD

Sedan åklagarkammarens i Umeå ärende flyttats över till åklagarkammaren i Sundsvall kom DD att vid huvudförhandlingen yrka ansvar för bl.a. det olaga hotet. Han åsidosatte därigenom vid myndighetsutövning vad som gäller för uppgiften.

DD har redogjort för hur han i samband med att han ledde en omfattande förundersökning mot BB fick kännedom om det aktuella åtalet. Han har uppgett att han varken vid inläsningen av ärendet inför huvudförhandlingen eller vid själva förhandlingen uppmärksammade datumuppgiften på stämningsansökan. Det förekom heller inte någon diskussion i den frågan. Han har vidare berättat att han, när han själv upprättar stämningsansökningar, alltid kontrollerar formalia men att han inte gör en sådan kontroll beträffande överflyttade åtal.

Av allmänna straffrättsliga principer följer att straffrättsligt ansvar för oaktsamhet inte skall komma i fråga för varje avvikelse från den eftersträlvade normen. En viss marginal föreligger mellan det helt aktsamma och det oaktsamma. Vid bedömningen av huruvida gärningsmannen handlat oaktsamt är det i första hand av betydelse vilka krav på noggrannhet och omsorg som uppgiften krävt. Detta får

såsom i andra motsvarade sammanhang vägas mot omständigheter som hänför sig till gärningsmannen personligen, t.ex. hans kunnighet, utbildning och erfarenhet eller att han handlat under tidspress (a. prop. s. 19 f.).

Vid en samlad bedömning av omständigheterna kring DD:s befattning med ärendet, där jag särskilt beaktar hans begränsade erfarenhet, omfattningen av det mål som han hade att handlägga samt det förhållandet att han övertog ett åtal som hade väckts av en erfaren chefsåklagare, gör jag den bedömningen att hans handlande har haft sin grund i en oaktsamhet som inte kan anses ha nått upp till nivån för straffbar oaktsamhet. Hans handläggning kan därför inte medföra straffansvar för honom.

EE

EE var ordförande vid huvudförhandlingen vid tingsrätten och dömde den 2 mars 2001 BB för bl.a. det preskriberade olaga hotet.

Det åligger rätten att självmant beakta reglerna om preskription. Det har inte framkommit något annat än att EE:s underlåtenhet härvidlag berott på ett förbiseende. Genom att döma BB för brottet trots att preskription hade inträtt har EE således av oaktsamhet åsidosatt vad som gäller för hans uppgift som domare. Oaktsamheten är inte så obetydlig att den inte skulle vara straffbar i sig.

Vid bedömningen av om gärningen kan anses som ringa beaktar jag följande omständigheter.

En felaktig tillämpning av bestämmelserna om preskription medför påtaglig risk för att en enskild drabbas av skada eller annan olägenhet. Enligt min mening innebär det förhållandet att en person felaktigt döms för ett brott i sig att denne drabbas av en olägenhet eller skada. Felet kom visserligen i detta fall att uppmärksammas i hovrätten. Man kan emellertid inte ta för givet att ett fel av det aktuella slaget alltid kommer att upptäckas av en överinstans. Det kan exempelvis inträffa att en oriktig dom inte överklagas. I det här aktuella fallet tyder vidare det förhållandet att varken försvararen eller åklagaren synes ha upptäckt felet på att det förelåg en icke försumbar risk för att detta skulle förbli oupptäckt. Som jag tidigare har framhållit medför inte det förhållandet, att ett fel av det aktuella slaget har saknat betydelse för påföljden, att man med fog kan hävda att det inte har uppkommit någon olägenhet eller skada för den dömde. Enligt min mening är en korrekt tillämpning av bestämmelserna om preskription av sådan vikt för den enskilde att en försummelse från en domares sida i detta hänseende kan betraktas som ett ringa tjänstefel endast om det föreligger någon speciell omständighet som pekar i mildrande riktning.

EE har uppgett att arbetssituationen vid tingsrätten var synnerligen ansträngd vid den aktuella tidpunkten. Stora omorganisationer genomfördes samtidigt som han skulle sköta sina ordinarie domargöromål. Han hade under en period varit helt sjukskriven, och han hade därefter på grund av arbetsläget vid tingsrätten valt att i förtid återgå till heltidsarbete från en deltidssjukskrivning. Det kan enligt min mening inte uteslutas att EE:s sjukdom alltjämt påverkade hans arbetsförmåga vid

tiden för huvudförhandlingen. Jag anser mig därför inte kunna hävda annat än att gärningen är att anse som ringa.

Slutord

Preskriptionsreglerna spelar en viktig roll i det straffrättsliga regelsystemet. Ett skäl som anförs till att den brottslige efter viss tid tillerkänns ansvarsfrihet är att det från allmänpreventiv synpunkt inte är lika angeläget att gamla brott blir bestraffade som att så sker med brott som ännu är aktuella i människors medvetande. Som ett annat skäl har angetts det önskvärda i att den som efter ett brott har varit laglydig under en längre tid skall kunna känna sig trygg och inte behöva riskera att den existens han har byggt upp åt sig går till spillo på grund av brottet. Det har vidare sagts att för preskriptionsreglerna talar den i humanitet och levnadsvisdom grundade satsen att man bör låta gömt vara glömt (se Brottsbalken, En kommentar, s. 35:1 f.). I det här aktuella fallet har försumligheter från fyra olika befattningshavares sida lett till att BB fällts till ansvar för olaga hot trots att detta brott var preskriberat. Det finns enligt min mening anledning att se allvarligt på förfaranden från åklagares och domares sida som innebär att någon åtalas och döms för ett preskriberat brott. Utredningen i detta ärende har därför skett i förundersökningens form. Som närmare har utvecklats i det föregående har jag emellertid funnit att omständigheterna har varit sådana att det saknas grund för att utkräva straffrättsligt ansvar av någon av de berörda befattningshavarna. Det förhållandet att jag av detta skäl har lagt ned förundersökningen innebär emellertid inte att de kan gå fria från kritik för sitt handlande.